

НОВЫЯ ЗВЕСТКІ ПРА ЛІТАРАТУРНУЮ ДЗЕЙНАСЦЬ Д. Д. БОХАНА

Агульнапрызнаным, здавалася б, лічыцца палажэнне, што да беларускай літаратуры па праву належаць не толькі творы, напісаныя на роднай нашай мове, але і на старажытнарускай, царкоўнаславянскай, старабеларускай, лацінскай, польскай, рускай. Таму зусім натуральна, што даследчыкаў гісторыі вывучэння «Слова аб палку Ігравым» цікавяць самі факты абуджэння свядомай зацікаўленасці беларускага культурнага грамадства агульным усходнеславянскім творам. Мовы ж, на якіх вялі свае разважанні З. Даленга-Хадакоўскі, А. Міцкевіч, У. Сыракомля ці М. Гарэцкі, бясспрэчна, хаця і маюць значэнне, але зусім не першараднае, яны звычайна не бываюць нават прадметам асобнага разгляду. Аднак калі размова заходзіць пра пераклады «Слова» на Беларусі, то фактар мовы набывае тут рашаючае значэнне. У большасці нашых навуковых выданняў і нават у ЭЛіМБел¹ размова пра пераклады «Слова» распачынаецца з 1910 г. Таго часу, калі выйшаў у свет пераложаны М. Багдановічам шырокавядомы ўрывак «Песня пра князя Ізяслава Полацкага». Хаця ў той жа ЭЛіМБел паведамляецца, што на 13 гадоў раней поўны пераклад «Слова» на рускую мову стварыў Дарафей Дарафеевіч Бохан². Дзевятнаццацігадовы мінчук выдаў сваю працу ў родным горадзе асобнай кніжкай пад назвай «Игорь князь Северский: Древнерусская поэма / В поэтическом переложении Д. Бохана. С введением, примечаниями и историческими комментариями». На тытульнай старонцы пазначана: «Дозволено цензурою. С.-Петербург. 14 октября 1897 г.». Да канца года, як паведамляе В. Грышкевіч³, кніга была перавыдадзена ў другі раз. Таму можна меркаваць, што пераклад Д. Бохана карыстаўся попытам, выклікаў цікавасць у чытачоў. Але, на жаль, сёння ніводнага яго асобніка не захавалася ў грамадскіх бібліятэках на радзіме таленавітага літаратара. Прыкра і тое, што пра яго лёс вельмі мала вядома, а найбольш поўныя звесткі былі сабраныя – на аснове судовай справы 1907 г. супроць Дарафея Дарафеевіча як выдаўца-рэдактара мінскай газеты «Голос провинции»⁴. Даследчык гэтых архіваў І. Бас расшукаў і значную частку публікацый Бохана ў газетах «Северо-Западный край», «Голос провинции» (вершы 1904–1907 гг.) і «Минский листок». Аднак пра далейшае жыццё і творчасць Бохана амаль нічога пэўнага не было вядома. Таму Бас, заканчваючы свой расповяд, адзначыў: «Далейшы лёс Дарафея Дарафеевіча Бохана невядомы. Паводле некаторых звестак, у 1916 г. ён выехаў з Мінска»⁵. У артыкуле ж ЭЛіМБел гаворыцца, што Бохан у пачатку 1919 г. быў супрацоўнікам Наркамасветы БССР⁶. Гэтае сцвярджэнне, відаць, зроблена на падставе публікацыі ў часопісе «Школа і культура Савецкай Беларусі», падпісанай крыптанімам «Д. Б.»⁷. Такія ж звесткі сустракаем і ў артыкуле Г. Кісялёва, змешчаным у біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі», але там жа, у раздзеле «Бібліяграфія», падрыхтаваным В. Грышкевіч⁸, гэтая публікацыя чамусьці не прыводзіцца. Разам з тым сабраныя ў ім новыя знаходкі – артыкулы віленскіх выданняў 1926 і 1927 гг. – пэўна, і далі магчымасць Кісялёву выказаць меркаванне: «Пасля [1919 г. Бохан – Л. З.], відаць, жыў у Вільні»⁹.

Далейшае ж вывучэнне скіраванасці літаратурных інтарэсаў Бохана дазволіла расшукаць новыя сведчанні яго актыўнай грамадскай і культурнай дзейнасці. Яны гавораць пра багатыя творчыя планы і мажлівасці рознабаковай натуры. Бохан імкнуўся праявіць сябе як выдавец, рэдактар, пісьменнік, паэт, літаратуразнаўца. Так, у 1897 г. ён намерваўся выдаць наступнае: «А. Мицкевич. Собрание сочинений в новых переводах русских писателей / Издание под редакцией Д. Бохана; Марсель Прево. Шоншетт. Роман из современной жизни / Перевод с французского Е. Бохан. Издание Д. Бохана; Д. Бохан. Очерки и рассказы; Д. Бохан. Первые песни. Сборник стихотворений (1895–1897); Д. Бохан. С. Я. Надсон как выразитель идей современного общества: Критический этюд; Д. Бохан. Русское духовенство и его роль в деле образования народного миросозерцания; Очерки истории русской поэзии с древ-

нейших времен до наших дней; Д. Бохан. Польские поэты в биографиях и образах¹⁰». Як бачна, у шырокае кола інтарэсаў Д. Бохана ўваходзілі творы рускай, французскай, польскай літаратуры. Вабіла яго і да беларускай літаратуры, фальклору, старажытнасці. Пра гэта сведчаць артыкулы, нарысы, вершы (напр., «Могила Бояна», 1898), поэмы «Певец» (1898), «Князь Глеб Всеславич: Из летописей города Минска» (1899), «Всеслав Чародей: Белорусская легенда» (1899) і многія іншыя, што пазней увайшлі ў яго кнігу «Минские предания и легенды» (Мн., 1901). У гэтым жа рэчышчы, безумоўна, трэба разглядаць і стварэнне перакладу «Слова аб палку Ігаравым». Зацікаўленасць старажытнасцю была ў яго, відаць, трывалай, бо засталася нават праз паўвека вельмі нялёгкага жыцця.

Калі 22 жніўня 1938 г. газета «Русское слово» надрукавала аб'яву пра новыя кнігі, што паступілі ў яе рэдакцыю і рэдакцыю «Нашего времени», то сярод іх успаміналася і выданне перакладу «Слова» М. Анцукевіча¹¹. На гэтай жа старонцы змяшчалася і рэцэнзія на апошні, падпісаная «Д. Д. Бохан»¹². Праз колькі дзён у тых жа газетах адначасова з'явіўся адказ перакладчыка на крытыку¹³ і побач з ім артыкул Д. Д. Бохана «Еще о «Словѣ о полку Игоревѣ» в переводе Н. Анцукевича. Мой ответ г. Анцукевичу». У апошнім мы чытаем: «Я... много лет тому назад выпустил собственный перевод «Слова» и самый текст памятника знаю наизусть». Гэтыя радкі дазваляюць з упэўненасцю ідэнтыфікаваць асобу іх аўтара.

Цяпер ён вельмі актыўна выступае ў згаданых вышэй перыядычных выданнях па агульных праблемах літаратуры¹⁴, разглядае творчасць рускіх класікаў (М. Чарнышэўскага, А. Чэхава, У. Гаршына, філосафа М. Бярэдняева¹⁵), удзельнічае ў Віленскім рэлігійна-філасофскім гуртку, дзе зрабіў даклад «Дж. Леопардзі і яго светапогляд»¹⁶. Публікацыі Бохана не аднойчы выклікалі водгукі ў друку¹⁷. Кароткая ж палеміка на конт перакладу «Слова» мела не зусім звычайны характар. Па-першае, гэта быў адзіны, наколькі мне вядома, дыялог у друку беларускіх перакладчыкаў «Слова» па пытаннях яго пералажэння. Па-другое, пасля гэтага абмену думкамі (хаця мажліва, што і не з прычыны яго непасрэдна) М. Анцукевіч распачаў працу над абагульняючай кнігай па праблемах «Слова»¹⁸. Пра даволі высокі навуковы ўзровень палемікі (хаця яна і вялася на старонках нефілалагічнага органа), эрудыцыю яе ўдзельнікаў сведчыць хаця б тое, што, напрыклад, Бохан у сваіх выступленнях больш за 30 гадоў звяртаўся да розных выданняў, што тычыліся «Слова»: перакладаў А. Майкава, М. Гербеля, Г. Шторма, С. Шэрвінскага, даследаванняў Я. Ляцкага, С. Шамбінага, М. Піксанава, П. Уладзімірава, А. Патабні, Е. Барсава, М. Ціханравава, У. Ператца і многіх іншых. Пры гэтым рабіліся дакладныя спасылкі на найбольш аўтарытэтных і даступныя апаненту крыніцы.

Крытыка Д. Д. Бохана ў асноўным тычылася не мастацкіх якасцей, а сэнсавай і навуковай дакладнасці перакладу, самога прынцыпу пералажэння, якім кіраваўся Анцукевіч. Перакладчык, па яго ўласных словах, меў на мэце стварэнне «близкого к тексту и, насколько возможно, красивого перевода, устранив из него все лишнее и ненужное... что может интересовать только специалиста», і пры гэтым, не маючы навуковага выдання старажытнага помніка, «поневоле... пользовался школьными изданиями» (С. 111, 40). Рэцэнзент жа, адзначыўшы недахопы найбольш пашыраных школьных падручнікаў, выказаў меркаванне, што лепш было звярнуцца да «монументального исследования Е. В. Барсова» ці «вышедшего недавно в Праге труда – более популярного, но все же строго научного – проф. Е. А. Ляцкого», альбо «прекрасно изданного юбилейного издания советской Академии наук». Недапушчальна вольна, на яго думку, перакладчык абыходзіўся з тэкстам «Слова»: «Прежде всего – «устранять» что-либо из текста переводимого произведения никакой переводчик не имеет права; если позволить устранять – то можно и «дополнять»... но тогда это будет не перевод, а переделка, пересказ, подражание». Далей Бохан разглядае некалькі прыкладаў такога роду. Гэта, прынамсі, замена «цмянага» слова «Троян» на «Боян» на падставе аргументу, што «Боян» вездзе дае добры сэнс, або ўстаўкі часціцы «не», якая ўтварала адмоўнае параўнанне на пачатку Яраслаўны

(«Не копья поют на Дунае – то слышится глас...», с. 35) і інш. Апошняе М. Анцукевіч тлумачыў наступным чынам: «При чтении этого высокохудожественного места невольно бросается в глаза какая-то ненормальность...; первое предложение как-то не вяжется со вторым. И стоит добавить одно слово не – как сразу все меняется... При переводе стихами я стоял в затруднении перед этой строчкой, но стоило прибавить не – все пошло гладко. Несомненно, это не здесь и было... Отрицательные параллелизмы применяются по преимуществу для изображения переживаний горестных, тогда как положительные – наоборот. Солнце на небеси... Выются голоса» (с. 35). Д. Бохан дзеля пераканання апанента, што Плач магчыма перакласці і без якіх-небудзь змен у арыгінале, прыводзіць адпаведныя радкі з высокамастацкіх перакладаў Л. Мея, А. Майкава, М. Гербеля. Захапленне менавіта імі захавалася ў яго, відаць, яшчэ з часоў юнацтва. Бо і тады, у 1897 г., у прадмове да кнігі ён адзначаў, што ўзорам для сябе лічыць працы гэтых паэтаў, з якіх найлепшая – Майкава¹⁹.

Улюбёны ў «Слова» крытык шчыраваў над рэцэнзіяй, зрабіў яе багата насычанай фактамі, дакладнай, абгрунтаваў кожную сваю пазіцыю і нават скончыў размову канкрэтнымі парадамі, маючы на ўвазе ўдасканаленне зробленага Анцукевічам. Бракавала гэтаму артыкулу, бадай, толькі дапушчэння, што пехта з літаратараў можа ўпэўнена праводзіць у перакладзе падкрэслена ўласнае разуменне тэксту і затым прывесці ў адпаведнасць з гэтым разуменнем запіс арыгінала. Бохан нібыта зыходзіў у сваіх разважаннях з пастулату, што калі існуюць такія значныя адступленні ад вернасці арыгіналу, то няма сэнсу многа гаварыць пра мастацкія якасці. Толькі кароткі абзац быў прысвечаны гэтаму пытанню: «Что касается чисто поэтической стороны перевода г. Анцукевича – нельзя не признать перевод удачным. Это не стихи... а размеренная проза с оставлением даже некоторых мест в начертании подлинника»²⁰. Па сутнасці, у гэтых радках завуаліравана праводзілася параўнанне ўласнага вершаванага і досыць вольнага перакладу з больш «строгім» у мастацкім плане – Анцукевічавым.

Мажліва, менавіта гэтыя абставіны сталі прычынай з'яўлення «Ответа на рецензию Д. Д. Бохана» – артыкула ў большай ступені насычанага палемічнымі эмоцыямі, чым аргументамі. Пачынаўся ён сцвярджаннем: «Из всей рецензии г. Бохана можно принять только то место, где он говорит, что «перевод нельзя не признать удачным». У такім жа духу разважаннях вяліся і далей: «Прибавил я в тексте только одно слово «не» и считаю, что научная критика оценит это нововведение по достоинству». Доказы на карысць своеасаблівага разумення «Слова» былі абраны вельмі лаканічныя – спасылкі на аўтарытэт: «Знаменитое слово «Троян» еще в 1910 году устранено из текста приват-доцентом Шамбинаго (так, г. Бохан!)».

У адказ – ізноў разважання са зваротам да канкрэтных манаграфій, тлумачэнні. Калі пачатак Плачу Анцукевіч і лічыць неабходным у сэнсаво-эстэтычным плане запісаць з адмоўнай часціцай, то ў арыгінале такія ўстаўкі, на думку крытыка, занадта адвольныя, недапушчальныя. Даводзіць ён і неабгрунтаванасць спасылкі на С. Шамбінага пры замене «Троян» на «Боян».

Як можна меркаваць па пераліку прац, да якіх апелываў Бохан, ён сачыў за выхадам у свет і падрабязна знаёміўся з навуковымі даследаваннямі «Слова» на працягу ўсіх гадоў і пасля выдання свайго перакладу. У полі яго зроку былі перыядычныя выданні і дакастрычніцкай Расіі («Журнал Министерства народного просвещения»), і эмігранцкіх цэнтраў славістыкі ў Чэхаславакіі («Труды Славянского института», Прага), кнігі выдавецтва «Academia» ў СССР. Відавочна, што ён сачыў за развіццём навуковай думкі, паслядоўнасцю абмеркавання асобных праблем, бо напрыклад, успамінаючы кнігу Г. Бараца «О библейском элементе в «Слове о полку Игореве» адзначаў, што яна ў 1912 г. выйшла ў Кіеве, а пазней – у Парыжы. І сярод крытычных водгукаў на яе ўспомніў працу У. Ператца «К изучению «Слова о полку Игореве» (Л., 1926). Цікавіўся Бохан і новымі мастацкімі перакладамі «Слова» С. Шамбінага, Р. Шторма, С. Шэрвінскага.

Нягледзячы на шчырую ўлюбёнасць у «Слова» і Бохана, і Анцукевіча, узаемаразумення паміж імі дасягнута не было, а крытыка больш нагадвала спрэчку. Мажліва, з гэтай прычыны Д. Бохан, падсумоўваючы размову, нібыта ў сваё апраўданне, адзначаў: «Моя рецензия была написана с максимальным доброжелательством, и не моя вина, что всякое критическое замечание г. Анцукевич считает «ненужным», принимает чуть ли не как оскорбление».

Тады, у 1938 г., пагасіў страці гэтай палемікі водгук А. А. Суркова «Древняя пѣснь русской славы», змешчаны праз колькі дзён у тых жа газетах²¹. Аўтар (па звестках родных М. Анцукевіча, выкладчык у польскіх, а пасля вайны – у рускай школах), прызнаўшы сябе неспецыялістам у галіне перакладу, павёў размову не пра яго спецыфіку, але пра пытанні, звязаныя з актуальнымі на той час праблемамі нацыянальных узаемаадносін. Цікава пры гэтым адзначыць, што рэцэнзент лічыць памылковым своеасаблівы «белорусский уклон» перакладчыка, калі той тлумачыць, зыходзячы толькі з беларускай мовы, сэнс такіх слоў, як «напереди», «хоруговь», «оксамиты» альбо сцвярджае, што аўтар «Слова» паходзіў з Чарнігаўшчыны, бо добрая палова яе насельніцтва складалася з беларусаў. Аднак і сам Суркоў абраў для свайго артыкула ў якасці ілюстрацыі менавіта тую цытату з перакладу «Слова», дзе распавядаецца пра эпізод з беларускай гісторыі – пагібель Полацкага князя Ізяслава ад літоўскіх мячоў (у свой час прыцягнуўшы ўвагу М. Багдановіча).

Па дабразыхлівай танальнасці, памяркоўнасці гэтага артыкула можна было б меркаваць, што такое выступленне стала завяршэннем спрэчак. Аднак у рукапісе М. Анцукевіча 1946 г. «Я родился в семье...» (захоўваецца ў сямейным архіве), які рыхтаваўся, магчыма, як прадмова да кнігі, маеца заўвага: «Критические отзывы в газетах были также одобрительные, но они рассматривали его [переклад – Л. З.] только с художественной стороны, критики по существу не было, так как, видимо, во всей Польше не нашлось специалиста по этой части. А между тем такая критика была бы весьма уместна». Не выключаючы тут імкнення ў ацэнках падзей васьмігадовай даўніны прадставіць былое больш станоўчым, усё ж мы павінны дапусціць, што Анцукевіч мог тут успамінаць і аб нейкіх іншых водгуках, дзе ў большай ступені разглядаўся мастацкі бок перакладу і якія былі сапраўды станоўчыя. А значыць, яны маглі ў чымсьці прарэчыць пазіцыі Д. Бохана і выклікаць новыя яго выступленні ў гэтым плане.

Але ў любым выпадку спрэчка М. Анцукевіча з Д. Боханам мела свой плён. Пра гэта можна меркаваць хаця б па наступных фактах. У 1952 г. М. Анцукевіч скончыў сваю працу «Слово о полку Игореве»²², у якой змясціў дапрацаваны пераклад і каментарыі, падсумаваў свае разважанні пра твор. Цікава, што пры гэтым у раздзеле «О так называемых «темных местах» в «Слове» ён каменціруе толькі два словы, і першае з іх – «Троян». На 7,5 старонках машынапісу аўтар разважае пра неабходнасць замены яго на «Боян». Пачатак плача Яраслаўны (старажытнарускі арыгінал) таксама графічна стаў афармляцца інакш: «не» цяпер было ўзята ў дужкі. М. Анцукевіч уключыў у сваю кнігу асобным раздзелам «Образцы поэтических переводов «Слова о полку Игореве», пачынаючы ад І. Серакова, у тым ліку радкі Мінаева, Мея, Гербея, Майкава.

Хацелася б звярнуць увагу яшчэ на адну акалічнасць працы М. Анцукевіча, якая, на маю думку, магла стаць прамым следствам палемікі з Д. Боханам. Апошні ў сваіх рэцэнзіях не аднойчы адрасаваў перакладчыка да навуковых выданняў і, у прыватнасці, да фондаў універсітэцкай бібліятэкі. Хаця з «Ответа...» і стваралася ўяўленне, што ўся літаратура, да якой звяртаецца рэцэнзент, добра вядома Анцукевічу, усё ж менавіта гэтая бібліятэка дазволіла яму атрымаць для сваёй працы новы арыгінальны дакумент. Я маю на ўвазе запіс старажытнага тэксту «Слова...», якому М. Анцукевіч дае найменне «Рукопись Вильнюсского университета».

У 1989 г., калі мне давялося пазнаёміць Алега Мікалаевіча Анцукевіча (сына М. Анцукевіча) з газетнымі аб'явамі пра выданне бацькавай кнігі і палемікай, ён успамінаў, што ў хаце ў іх была «Русское слово»: «Помню, отец читал газету и возмущался: какой-то там белорус занимается шедеврами нашей русской литературы». Пакідаючы ў баку свое-

асаблівасць выказвання М. Анцукевіча пра «Слова аб палку Ігаравым» як твор выключна рускі, адзначым больш важнае тут для нас: Д. Бохан успрымаўся ім як беларус. Хаця і палеміка вялася па-руску, і пераклад «Слова» быў зроблены на рускую мову, ды ўсё ж, відаць, замацаваліся ў свядомасці апанента нейкія рысы духоўнага вобліку Дарафея Дарафеевіча (звязаныя, канечне ж, з напісаннем вершаў на беларускай мове, запісам беларускіх легенд у ранейшыя часы), што дазволілі менавіта так азначаць пісьменніка – беларус.

¹ Гл.: Кароткая Л. Л., Чамярыцкі В. А. «Слова аб палку Ігаравым» // Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі (ЭЛІМБел): У 5 т. Мн., 1987. Т. 5.

² Гл.: Конан У. М. Бохан Дарафей Дарафеевіч // Там жа. Т. 1.

³ Гл.: Грышкевіч В. М. // Беларускія пісьменнікі: Біябібліяграфічны слоўнік: У 6 т. Мн., 1992. Т. 1. С. 301.

⁴ Гл.: Басі І. Літаратуразнаўчыя эцюды. Мн., 1977.

⁵ Там жа. С. 109.

⁶ Гл.: Конан У. М. Бохан Дарафей...

⁷ Гл.: Д. Б. «Зоры. Часопіс Заходняй Камуны» № 1—2. 1918 // Школа і культура Савецкай Беларусі. 1919. № 2—3. С. 37—38.

⁸ Гл.: Кісялёў Г. В. Бохан Дарафей // Беларускія пісьменнікі: Біябібліяграфічны слоўнік. Т. 1; Грышкевіч В. М. // Там жа. С. 300.

⁹ Кісялёў Г. В. Бохан Дарафей...

¹⁰ Бохан Д. Игорь князь... С. 4 вокладкі.

¹¹ Гл.: Анцукевіч Н. П. Слово о полку Игореве / Перевод на современный язык ритмической речью, с историческим введением, объяснениями и приложением текста. (Усе далейшыя цытаты даюцца па гэтаму выданню).

¹² Гл.: Бохан Д. Д. Н. П. Анцукевич. Слово о полку Игореве: Стихотворный перевод на современный русский язык. Вильно, 1938 // Русское слово. 1938. 22 жн. С. 5.

¹³ Гл.: Анцукевіч Н. П. Ещё о «Словѣ о полку Игоревѣ» в переводе Н. Анцукевича. Ответ на рецензию Д. Д. Бохана // Там жа. 26 жн. С. 3; Наше время. 1938. 26 жн. С. 3.

¹⁴ Гл.: Бохан Д. Лживость и культура // Русское слово. 1938. 5 жн. С. 2; Енжа. Литература—гимнастика—архивестия // Там жа. 1 ліп. С. 2; Енжа. Две культуры—прежде и теперь: Культура Востока и Запада... // Там жа. 26 жн. С. 3; Енжа. Среди польских писателей и публицистов // Там жа. № 240. С. 5; Енжа. Памяти большого ученого и человека // Наше время. 1938. № 179. С. 2.

¹⁵ Гл.: Русское слово. 2 жн. С. 2; Там жа. 15 жн. С. 3; Там жа. 3 верас. С. 2; Там жа. 24 верас. С. 2.

¹⁶ Гл.: М. На собрании виленского религиозно-философского кружка // Наше время. 1938. 9 лістап. С. 3.

¹⁷ Гл. напр.: Вышомірскі Ю. О Достоевском и карамазовщине // Русское слово. 15 жн. С. 6; М. Б. Ещё о лживости // Русское слово. № 193. С. 5.

¹⁸ У час падрыхтоўкі нашага артыкула гэта кніга выйшла з друку з наступным рэквізітам: Анцукевіч Н. П. Слово о полку Игореве: Перевод. Комментарий. Исследование. Концепция палеографического, филологического и исторического толкования памятника / Отв. ред. и автор послесловия Н. К. Митропольская. Вильнюс: Издатель Русский культурный центр, 1992.

¹⁹ Гл.: Бохан Д. Игорь князь... С. 3.

²⁰ Русское слово. 1938. 22 жн.

²¹ Гл.: Русское слово. 28 жн. С. 2; Наше время. 28 жн. С. 2.

²² Гл.: Анцукевіч Н. П. Слово о полку Игореве. Вильнюс, 1952. Машынапіс зберагаецца ў бібліятэцы Віленскага ўніверсітэта (F 98—132).

У. К. КАСЬКО

АБ НЕКАТОРЫХ ІДЭЙНА-МАСТАЦКІХ АСАБЛІВАСЦЯХ БЕЛАРУСКІХ ХРЭСЬБІННЫХ ПЕСЕНЬ

Сярод твораў сямейна-абрадавай паэзіі ў беларускім фальклоры вельмі цікавымі, але, на жаль, мала вывучанымі, з'яўляюцца радзінныя, або хрэсьбінныя песні. Заўважым, што ў зборах народных твораў рускіх, украінцаў, латышоў яны звычайна адсутнічаюць. Больш таго, нават у вучэбных дапаможніках па рускаму фальклору гэтыя творы не заўсёды ўпамінаюцца. У працах такіх вядомых знаўцаў сямейна-абрадавай паэзіі, як У. І. Чычэраў, П. Р. Багатыроў, В. Я. Гусеў, Э. В. Памяранцава, К. В. Чыстоў, радзінная паэзія разглядаецца з пункту гледжання этнаграфіі, а не фальклору¹.

Многія збіральнікі, даследчыкі вусна-паэтычнай народнай творчасці адзначалі беларускі ўплыў на бытаванне хрэсьбінных песень, запісаных у пагранічных з Беларуссю раёнах Расіі, Украіны, Польшчы, Латвіі,